

Dr. Rózsa Tibor

Életképek az Edelényi Királyi Járásbíróság történetéből

2017. május 26-án a Kazincbarcikai Járásbíróság épületében átadták az Edelényi Királyi Járásbíróság emlékhelyét. Az alábbiakban dr. Rózsa Tibor Címzetes törvényszéki bíró ünnepségen elhangzott beszédét közöljük.

Képeslap az 1930-as évekből

Elnök Úr! Tisztelt Emléklülés!

Kedves Kollégák! Hölgyeim és Uraim!

„Az Edelényi Királyi Járásbíróság története a magyar igazságszolgáltatás történetének kicsiny szelete, amely attól különleges, hogy a bíróság több mint 100 évig az ország egyik legszebb és napjainkra eredeti pompájába visszaállított barokk kastélyban működött. A bíróság története így összefonódott egy több száz éves hangulatos kastély történetével, amely hosszú évtizedeken keresztül sajátos helyszínt biztosított az igazságszolgáltatásban dolgozók és a jogkereső közönség számára.

Nekem személyes kötődésem nincs a városhoz, és nem is dolgoztam az edelényi bíróságon, ezért csak azokra a forrásokra tudtam hagyatkozni, amelyek a kutatások során előkerültek. Ezek közé tartoztak eredeti okiratok, történeti dokumentumok és dr. Pécsi Bertalan helytörténész emlékirata, aki 1900-ban

Edelényben (Császtá pusztán, a szerk.) született. Hosszú életének nagy részét ott élte le. Különböző beosztásban dolgozott a közszolgalatban, és 1927-től egy ideig a bíróság főljajstromosa is volt. Személyes visszaemlékezései és kutatásai alapján megírta a város történetét, benne a kastély és a bíróság történetét.

Történelmi időutazásunk során először tekintsük át röviden a kastély 300 éves történetét.

Az edelényi kastély hazánk egyik legszebb, eredeti állapotában felújított barokk kastélya, amelyet a Rákóczi szabadságharc után Jean Francois L'Huillier francia származású császári generális kezdett el építeni 1716-ban.

Az építető 1668-ban nemesi családban született és a Habsburg hadseregben futott be fényes karriert. 1686-ban ott volt Buda vár visszafoglalásánál, harcolt a törökök elleni felszabadító háborúban és küzdött Belgrád visszafoglalásánál. Az edelényi birtokot 1700-ban II. Rákóczi Ferentől zálogba kapta, amikor Rákóczinak sürgősen pénzre volt szüksége. Kettőjük kapcsolata gyanússá vált az udvar szemében, amiért is egy időre eltávolították L'Huillier-t Magyarországról és itáliai seregestekhez osztották be. A Rákóczi szabadságharcot követően visszanyerte a császár kegyét. Kimagasló katonai szolgálataért bárói rangot kapott és 1715-ben honosították.

A következő évben kezdett hozzá a főúri kastély megépítéséhez, aminek befejezését már nem élhette meg, mert 1728-ban Pozsonyban elhunyt. Fiú örököse nem maradt. A kastély építését felesége fejezte be. A birtok leányágon öröklődött tovább, mígnem unokájának 1820-ban bekövetkezett halálával a család kihalt és a birtok visszaszállt az államkincstárra.

Az edelényi birtokot 1831-ben a német származású Szász-Coburg-Gothai család megvásárolta, mai szóval élve befektetési céllal, mert nem Edelényben laktak. A kis német tartományból származó család tagjai nagy karriert futottak be. Egyik águk elszármazott Angliába és

közülük került ki Viktória királynő, akinek leszármazói azóta ülnek az angol trónon. Az uralkodóház 1917-ben változtatta nevét Windsorra.

A család a kastélyból irányította a színvonalas gazdaságot. A földszint egy részét azonban 1861-ben járásbíróóság céljára bérbe adta az államnak. Az épület 1820-tól lassú pusztulásnak indult. A gazdasági épületek egy részét elbontották. Az angolkert gondozatlanná vált. A 20. század elejére halaszthatatlanná vált a kastély felújítása, amit 1910 és 1913 között elvégeztek. A kastély ekkor kapta ma is látható külső formáját. Az épületben lakásokat alakítottak ki, majd a Bécsben élő Fülöp Józsiás herceg a fennmaradt veretes szövegezésű adásvételi szerződéssel a kastélyt és tartozékait eladta a Magyar Királyi Államkincstárnak, amivel az Edelényi Királyi Járásbíróóság elhelyezése hosszú időre rendeződött.

Az Edelényi Királyi Járásbíróóság mindig is a Miskolci Törvényszék illetékessége alá tartozott. 1871-ben 49 kisebb-nagyobb település tartozott hozzá. A trianoni döntés után ez kiegészült még további 22 községgel, amely községek korábban Torna vármegyéhez tartoztak. Ezzel az ügyek száma, különösen a büntető és birtokrendezési ügyek száma jelentősen megszaporodott. Edelényben az elnök mellett két bíró ítélkezett, akik az 1920-as években az illetékességi terület megnövekedése nyomán már nagyon nehezen bírták a munkát. Feljegyzések szerint a büntetőtárgyalások reggel 8 órától rövid ebédszünettel akár este 8 óráig is eltartottak és az ügyészek arra panaszkodtak, hogy az este fél 8-kor Miskolcra induló vonatot alig érik el.

Képzletben utazzunk vissza a történelemben jó 90 évet és érkezünk meg dédanyáink korába, amikor Edelény egy kisebb mezőváros volt, amelynek a szélén álló impozáns kastélyban működött a bíróság.

Az igazságszolgáltatás napi feladatait azok az igazságügyi alkalmazottak látták el, akiket a meghívóra nyomtatott képről ismerhetünk meg. A kép 1930. február 21-én készült.

Történeti kutatások szerint az 1920-as évek elején Benczúr Miklós volt a bíróság elnöke, akinek 1924-ben bekövetkezett váratlan halála után Karenits Antal került az elnöki székbe. Elnökhelyettesnek Harsányi Gézát nevezték ki, aki Debrecenből érkezett, majd ő néhány évi ítélkezés után ügyvédnek állt. Karenits Antal nyugdíjazása után Zalányi Dániel lett a járásbíróóság elnöke. Ő Nyíregyházáról érkezett

Edelénybe. Zalányi Dánielt Diczig Dezső követte. Zalányit később a Miskolci Járásbíróság elnökének nevezték ki.

A jelentősen megnövekedett munka és a bírói állások többszöri megüresedése mellett további nehézséget jelentett, hogy a kastély tulajdonosa, a herceg az erdőhivatal útján 1927. július 30. napján arról értesítette a Miskolci Törvényszék elnökét, hogy 1928. február 1. napjával a bérleti szerződést felmondja. A törvényszék elnökének sürgősen intézkednie kellett, hogy a járásbíróság munkája akadálytalanul folytatódhasson. Egyidejűleg a fogház elhelyezését is meg kellett oldani, mert ez ugyancsak a kastélyban volt kialakítva. Felhívta ezért a járásbíróság elnökét, hogy haladéktalanul derítse fel, van-e Edelényben a bíróság elhelyezésére alkalmas másik épület, és ha van, milyen feltételekkel és mennyiért lehetne azt kibérelni. Egyidejűleg megkereste a herceg udvartartását, hogy a bíróság máshol történő elhelyezéséig lenne-e lehetőség a bérleti szerződés meghosszabbítására. Mindezekről haladéktalanul jelentést tett a Magyar Királyi Igazságügy miniszternek.

Edelényben a bíróság elhelyezésére szolgáló másik épület nem volt.

Ennek a kérdésnek a megoldása bizony nagy feladat elé állította a törvényszék akkori elnökét.

Az igazságügyi vezetés felmérte egy új bírósági épület felépítésének lehetőségét is. Ezzel az elgondolásával megkereste Edelény akkori vezetését, majd hossza tárgyalásokat folytattak egymással bevonva ebbe az igazságügy minisztériumot, de a tárgyalások eredménytelenek maradtak. A kiszemelt telket a város nem volt hajlandó eladni, a felajánlott telket az igazságszolgáltatás nem volt hajlandó elfogadni. A két fél között a kontraktus (egyezmény, a szerk.) meghiúsult. Ez a megoldás így lekerült a napirendről.

1927 decemberének elején újabb megoldás vetődött fel. Az igazságügy minisztérium államtitkára erről tájékoztatta a Miskolci Királyi Törvényszék elnökét, hogy Fülöp Józsiás Szász-Coburg-Góthai herceg 202.000 pengőért megvételre felajánlotta a kincstárnak a kastélyt és a hozzá tartozó birtokot, beleértve ebbe a Bódván átvezető hidat. Egyben felhatalmazta a törvényszék elnökét arra, hogy ilyen feltételek mellett kösse meg az adásvételi szerződést, és ezt jóváhagyás végett terjessze fel a minisztériumhoz. Az 1928. január 10. nap-

ján megkötött és fennmaradt adásvételi szerződés értékes dokumentuma ennek a kornak és a magyar igazságszolgáltatás történetének.

A kastély és a birtok a herceg hitbizományába tartozott. Az adásvételi szerződés megkötésének előzménye az volt, hogy a herceg Bécsben német és magyar nyelven meghatalmazást adott Justh Ferenc nyugalmazott helyettes államtitkárnak, aki a hitbizomány magyarországi uradalmának jószágkormányzója volt, a szerződés megkötésére. Másik részről a Magyar Királyi Államkincstár képviselőjében dr. Barth György a törvényszék elnöke írta alá a szerződést, amelyben nemcsak az adásvétel tárgyát határozták meg pontosan, hanem egy vázrajzot is mellékeltek, amelyen az ingatlanok határvonalát piros vonallal jól láthatóan és egyértelműen kijelölték. A birtoktest a korabeli térmérték szerint 7 kataszteri hold és 4 négyszögöl volt, minden tehertől mentesen. A vételár pedig 202.000 pengő. Egyben az eladó feltétel nélküli hozzájárulást adott, hogy az ingatlan a vevő javára bekebelezessék. A szerződés érvényességéhez az eladóra nézve a Főudvarnagyi Bíróság, mint hitbizományi hatóság, a vevőre nézve pedig a Magyar Királyi Belügyminiszter jóváhagyásával vált jogérvényessé. Mindkét jóváhagyás igen hamar megtörtént. A törvényszék elnöke 1928. február 1-jén birtokba vette az épületet, amiről külön jegyzőkönyvet vettek fel, annak tartalma is igen érdekes.

A bíróság vezetése ekkor szembesült a kastély erősen leromlott állapotával, de elsősorban azzal, hogy multhatatlanul szükséges a terület körbekerítése, mert Edeleny és Finke lakossága a kastélyparkon és a főkapun át közlekedett, amit meg kellett szüntetni. A kerítés kiépítéséhez és főleg annak költségeihez magasabb helyről kellett hozzájárulást kérni, aminek megadása után a kerítést egy éppen akkor elítélt ács és néhány fogvatartott házilagos kivitelezésben elkészített.

Már akkor is rázós feladat volt a bentlakó bérlőktől megszabadulni és az elmaradt bérleti díjakat behajtani. A törvényszék elnöke valamennyi bérlőnek felmondott, de köztük volt a járásbíróság két bírója is.

Fennmaradt azok névsora, akik akkor a kastélyban laktak. A felsorolás napjainkban úgy hangzik, mintha egy Jókai regényből lépnének elénk a szereplők.

Lássuk őket sorra: dr. Koflanovits Miklós királyi járásbíró, dr. Harsányi Géza királyi járásbíró, dr. Farkas Gyula ügyvéd, Dobay Elemér magyar királyi csendőr százados, özvegy Kachelmann

Valterné, Bulyovszky Aladár királyi telekkönyvvezető, dr. Krisztinicz Aurél háziorvos, Weisz Ignác járásbírói irodatiszt, vitéz Székely Frigyes nyugdíjas járásbírói irodatiszt és Pongrácz Ferenc tiszteletbeli főszolgabíró.

Új szerződéssel néhányan visszaköltözhettek a kastélyba, de éppen a járásbíró elnöke folytatott hosszas levelezést a törvényszék elnökével, mert a fizetéséhez képest túl magasnak tartotta a lakbér összegét. Végül megegyeztek és megegyezésüket jóváhagyásra a magyar királyi igazságügy miniszterhez felterjesztették.

A bírósági vezetőknek már akkor is jó néhány, nem kifejezetten az ítélkezéshez tartozó kérdéssel kellett foglalkozni.

Ezek közül néhány.

Feljegyzések szerint 1928. április 17-18-án szélvihar dühöngött Edelényben, ami a kastély épületét súlyosan megrongálta és a helyreállításról haladéktalanul gondoskodni kellett.

1928 szeptemberére a keleti szárnyban található kémények annyira megrongálódtak, hogy a leomló kövek a bentlakók és a jogkereső közönség testi épségét is veszélyeztették. Ez is halaszthatatlan intézkedést követelt az elnöktől.

1928 februárjában a főszolgabíró levelet intézett a Királyi Járásbíró elnökéhez, mivel a kastélyban lévő lakások szennyvize a Bódvába folyt, aminek következményeként a folyó vize fürdésre, állatok itatására és mosásra használhatatlanná vált, és állandó fertőzőveszélynek tette ki a lakosságot. A főszolgabíró felszólította a járásbíró elnökét, hogy 30 napon belül intézkedjék a szennyvíz megfelelő elvezetéséről.

Ezt az ügyet sem 30 napon belül, sem hosszabb idő alatt nem sikerült megoldani, amiért is a főszolgabíró pár hónap után egyenesen a törvényszék elnökéhez fordult a közegészséget súlyosan veszélyeztető állapot megszüntetése érdekében.

Ebben az időben tervezték a kastély egy részébe a vízvezeték kiépítését. A járásbíró elnöke javasolta, hogy a vizet a fogház előszobájába is vezessék be, hogy az elítélteket ne kelljen a távoli kúthoz kísérgetni a fogházörnek, mert egyrészt egyéb elfoglaltsága is van, másrészt kíséret nélkül bizony az elítélt megszökhet. A kor szokása szerint a foglyokat csekély térítési díj ellenében a fogházőr élelmezte.

Ezért is javasolta az elnök egy sütőkemence megépítését a fogház udvarán.

Ezeket a kéréseket a törvényszék elnöke is pártfogolta, és jóváhagyásra felterjesztette a Magyar Királyi Igazságügy miniszterhez, mert a végső döntést csak ő hozhatta meg.

Ezután néhány érdekesség még a bíróság történetéből, amelyek a kor hangulatát idézik.

1936-ban Koflanovits Miklós járásbíró különös betegség lepte meg. reggelente, munkába indulás előtt, a székéről leszédült és rövid időre elvesztette az eszméletét. Nem esett nagyot, de így is megütötte magát. 1 óra pihenés után került újra munkaképes állapotba. Miskolci és edelényi orvosok sikertelenül próbálták meggyógyítani. A debreceni klinikán is kivizsgálták, de ott sem találták meg a hatásos gyógymódot. Ekkor ajánlotta neki valaki, hogy keresse meg a Miskolci Pénzügyi Igazgatóságon dolgozó Kosztolányi nevű tisztviselőt és kérjen segítséget tőle. Ezt a tanácsot elfogadta. A felkeresett személy azonban nem tett mást, mint hogy 5 liter vizet adott neki azzal, hogy az általa megdelejezett vizet naponként fogyasztva 1 hét alatt igya meg. A beteg az előírást betartotta és meggyógyult. Betegsége soha többé nem tért vissza.

Abban az időben nagy volt a virtus a falusi legények között. Ha összeszólalkoztak egykettőre bicskát is rántottak. Az edelényi bíróságon egy időben egy Balogh nevű járásbíró intézte a büntető ügyeket, aki hatalmas termetű ember volt. Keresztnevét a források nem őrizték meg. Ha a verekedés során csak kisebb sérülés történt, ún. könnyű testi sértés volt a cselekmény, a bíró a tárgyaláson nem szabott ki büntetést, hanem helyette lekent a vádlottnak egy nagy pofont azzal, hogyha még egyszer elé kerül, bizony kettőt fog kapni. Ennek híre ment, és a legények jobba féltek Balogh bíró hatalmas tenyerétől, mint a kiszabott fogházbüntetéstől. A páratlan büntetési mód jó neve-lő hatásúnak bizonyult.

Balogh bíró Edelényben a régi református temetőben nyugszik.

Így és ehhez hasonlóan zajlott az ítélkezés a 20-as évek Magyarországon, közelebbről az Edelényi Királyi Járásbíróságon, amelynek még számtalan más történetét és legendáját őrzik a kastély hatalmas falai.”

*Az Edelényi Királyi Járásbíróság dolgozói 1930-ban. Kép a meghívóról.
(Laki-Lukács László gyűjteménye)*

A kastély a 2014-es felújítás után (Fotó: Mészáros Csaba)